

معاونت پژوهش و انتشارات جامع الهاد اسلامی
Vice President For Research

راهنمای جامع پایان نامه نویسی - قسمت اول

پروپوزال چیست؟ همه چیز درباره پروپوزال نویسی

هدف از این آموزش، یادگیری نگارش یک پروپوزال (Proposal) به معنای پیشنهاد دادن است. در واقع وقتی طرحی در ذهن دارید یا می‌خواهید یک کار تحقیقاتی انجام دهید، باید آن را به گروهی (مخاطب) پیشنهاد بدهید تا در صورت تایید شدن، شروع به انجام کار خود نمایید. به این طرح اولیه پیشنهادشده، پروپوزال گفته می‌شود.

وقتی یک پروپوزال ارائه می‌دهید، در نظر داشته باشید که باید اهداف، سوالات و فرضیات، ویژگی‌های روش اجرای تحقیق، زمان و هزینه‌های لازم برای اجرای آن، همگی به شکلی روشن و قانع‌کننده در آن بیان شوند. هم‌چنین پروپوزال باید طوری باشد که داوران به راحتی به هدف و ضرورت انجام این پژوهش پی ببرند. و نیز باید پروپوزالی دقیق و مدون ارائه دهید؛ چرا که در جلسه دفاع پروپوزال، سوالات بسیاری از شما پرسیده خواهد شد. باید بتوانید به خوبی از پیشنهاد خود دفاع کرده و آن را عملی کنید. ساختار و روند پروپوزال نویسی (برای پایان‌نامه، رساله، طرح فناوری و غیره) در رشته‌ها و حوزه‌های مختلف، در کل تفاوتی ندارند و فقط ممکن است در برخی جزئیات متفاوت باشند.

به منظور آمادگی برای شروع، ابتدا به حواشی و چستی پروپوزال یک کار پژوهشی نگاهی خواهیم انداخت:

➤ نمای کلی

- قصد شما، تحقیق چه چیزی است (گستره و سوالات تحقیق)
- قصد دارید موضوع تحقیق را چگونه مطالعه کنید (متدولوژی یا روش تحقیق)
- این موضوع چرا احتیاج به تحقیق دارد (اهمیت)
- این کار را چه زمانی به اتمام خواهید رساند (بازه زمانی)
- (بسته به شرایط) این کار را در چه جایی انجام خواهید داد

➤ هدف

- تنظیم و طرح‌ریزی (یا قرارداد برای) یک پروژه تحقیقاتی
- نمایش نقش ایفایی پروژه‌تان در تحقیقات حاضر
- بیان اینکه قادر هستید تحقیقی مختص رشته‌تان را در زمانی قابل قبول انجام دهید

➤ مخاطبین

- استاد راهنما و هیات دانشکده یا داوران

➤ اضطراب کلی و توصیه‌هایی برای آن

- یک زمان‌بندی برای نگارش تدوین کنید
- با نگارش آزاد شروع کنید
- دفترچه‌ای همراهتان داشته باشید تا ایده‌های مربوط را یادداشت کنید
- قسمت‌های مختلف را در فایل‌های مختلف ذخیره کنید
- با بخش‌های بی‌شبهه شروع کنید

➤ اضطراب ویژه پروپوزال و توصیه‌هایی برای آن

- بدانید که پروپوزال مورد مذاکره قرار خواهد گرفت؛ خودتان را برای ریوایز حاضر کنید!
- پروپوزال را به عنوان معرفی تزی یا پروژه خود در نظر بگیرید
- یادتان باشد که پروپوزال یک قرارداد اجباری نیست
- به خاطر داشته باشید که هدف از پروپوزال، نه محدود ساختن ایده‌ها، بلکه کمک به شما در تفکری عمل‌گرایانه‌تر است
- با سوپروایزر/استاد راهنمای خود صحبت کنید!

➤ قسمت‌های یک پروپوزال

۱. عنوان
۲. چکیده
۳. مقدمه/پس‌زمینه
۴. بیان مشکل
۵. مرور متون
۶. هدف/مقصود/علت/سوالات تحقیق
۷. روش تحقیق
۸. ابزار تحقیق
۹. اهمیت/پیامدها
۱۰. کلیات فصل‌ها
۱۱. زمان‌بندی/طرح کار
۱۲. نتایج
۱۳. منابع و ضمایم

➤ عنوان

- توجه خوانندگان را به موضوع تحقیقتان جلب کنید
- نوع تحقیقی را که انجام خواهید داد بیان کنید
- بهتر است عنوان نه خیلی کوتاه و نه خیلی طولانی باشد، بلکه یک عنوان مختصر، جامع و غیرسوالی انتخاب کنید

- از کلمه‌هایی مانند «بررسی، ارائه الگو، مطالعه، طراحی، تحلیلی بر، تبیین و...» برای آغاز استفاده کنید
- عنوان پژوهش را طوری انتخاب کنید که ارزش تحقیق داشته باشد و شما نیز توان تحقیق درباره آن را داشته باشید

- عنوان تحقیق باید هدف تحقیق را نیز بیان کند

➤ چکیده

- کلیتی مختصر (۱۰۰ تا ۱۵۰ کلمه) از پروپوزال ارائه دهید
- عناصر مهم (مقدمه، بیان مشکل، پیشینه، سوالات، متدها و فرایندهای تحقیق) را خلاصه کنید

➤ مقدمه /پیشینه

- حوزه کلی موضوع را مشخص کنید
- بنیان‌های اصلی تحقیقتان را توصیف کنید؛ پیشینه‌ای درخور برای خوانندگان فراهم کنید
- گستره کلی پروژه‌تان را بیان نمایید
- کلیتی از بخش‌هایی که در پروپوزال خواهند آمد ارائه دهید (اختیاری)
- خوانندگان را درگیر کنید

➤ هدف از پرداختن به پیشینه تحقیق، موارد زیر است

- ارتباطی منطقی بین تحقیقاتی که قبل‌تر انجام گرفته و مساله‌ای که شما مطرح کرده‌اید برقرار کنید
- با چهارچوب نظری یا تجربی مساله مطرح‌شده آشنا شوید
- با روش‌های تحقیق استفاده‌شده در پژوهش‌های گذشته آشنا شوید
- از تجربیات مفید محققان قبلی استفاده کنید
- از دوباره‌کاری و سرقت ادبی پیشگیری کنید

➤ بیان مشکل

- به عنوان یک پژوهش‌گر، به این سوال پاسخ دهید که «شکافی که باید برطرف شود چیست؟» یا «مشکلی که باید حل شود چه می‌باشد؟»
  - مشکل را در ابتدای پاراگراف و به وضوح بیان کنید
  - متغیرهایی را که در بیان مشکل مورد اشاره واقع می‌شوند محدود کنید
  - در نظر داشته باشید که مشکل را به شکل سوال چهارچوب‌بندی کنید
  - بهتر است در پایان این قسمت به محدوده زمانی و قلمرو زمانی تحقیق نیز اشاره کنید
- مرور متون

➤ بخش مرور متون (بررسی متون یا مرور ادبیات) به شما امکان می‌دهد که موارد زیر را بدانید:

- پژوهش‌گران دیگر چه مواردی در مورد عنوان مدنظر شما در پایان نامه یا رساله خود نوشته‌اند
- طیفی از تئوری‌های استفاده‌شده برای آنالیز مواد یا داده‌ها

- پژوهش‌گران دیگر چگونه عنوان‌های تحقیقاتی را به مسائل، سوالات یا روش‌های این رشته مرتبط ساخته‌اند
- بهترین تکنیک‌ها و روش‌های تحقیق برای عنوان مدنظرتان

➤ کارکردهای نمادی

- موقعیت تحقیق حاضر در بین تحقیقات رشته را مشخص می‌کند
- ویژه بودن، اهمیت و نیاز به پروژه شما را به نمایش می‌گذارد
- انتخاب‌ها در روش تحقیق را توجیه می‌کند
- آشنایی با عنوان و رویکردهای مناسب برای مطالعه آن را نشان می‌دهد

➤ یک مرور متون اثربخش باید:

- پیشینه تحقیق را تصریح نماید
- روندها یا حوزه‌های مهم مورد علاقه تحقیق را به صورت انتقادی ارزیابی کند
- شکاف‌های احتمالی در دانش را شناسایی کند
- نیاز به پروژه‌های تحقیقاتی آتی یا فعلی را مشخص کند

➤ نکاتی در مورد پیش‌نویس مرور متون

- متون را به خوشه‌هایی قابل تشخیص از روی عنوان دسته‌بندی کنید
- موقعیت‌های متعددی را که به پروژه‌تان مربوط است در احاطه داشته باشید
- بنیان را بر نتیجه‌گیری‌هایی استوار کنید که به پروژه‌تان منتهی می‌شوند
- نقاط ضعف در متون را به پیش بکشید
- از «فلان می‌گوید آن طور، بهمان می‌گوید این طور» در مرور متون اجتناب کنید
- از گنجاندن تمامی مطالعات حول موضوع خودداری کنید
- از جدل، تملق و عتاب دوری کنید

➤ نکات کلیدی

- شما در حال ورود به گفت‌وگویی پژوهشی هستید که در جریان بوده است. مرور متون نشان می‌دهد که به آن گوش می‌کرده‌اید و چیزی دارای ارزش گفتن دارید.
- پس از بررسی متون در رشته‌تان، باید بتوانید به این سوالات پاسخ دهید:
- چرا باید تحقیق درباره این مشکل یا عنوان را ادامه داد؟
- تحقیق من چه نقشی در میان متون فعلی ایفا خواهد کرد؟

➤ هدف/مقصود/علت/سوالات تحقیق

- اهداف تحقیق را توضیح دهید
- نقش‌های ایفایی اصلی تحقیقتان را نشان دهید (اختیاری)

- توضیحی دقیق‌تر از نکات اشاره‌شده در مقدمه ارائه کنید
- توجیهی (علت) برای تحقیق بیان کنید
- درباره آنچه تحقیق حاضر بدان **نخواهد** پرداخت به وضوح صحبت کنید
- **به علاوه، می‌توانید موارد زیر را نیز در این بخش بگنجانید:**

- سوالات تحقیقاتی مطالعه را توصیف کنید
- زیربخشی برای تعریف عبارات مهم قرار دهید
- محدودیت‌های تحقیق را بیان کنید
- توجیهاتی برای موضوعات به‌خصوص تحقیق ارائه دهید

➤ **روش تحقیق**

- در این بخش محقق به مراحل انجام کار از جمله روش گردآوری اطلاعات، روش انتخاب نمونه از جامعه آماری و ابزار آنالیز داده‌ها و سایر روش‌هایی که در انجام این پروژه به آنها پرداخته است اشاره می‌کند
- رویکرد روش‌شناختی کلی در تحقیق خود را معرفی کنید
  - نشان دهید که این رویکرد، در چه سطحی از تناسب با طراحی کلی تحقیق دارد
  - متدهای به‌خصوص جمع‌آوری داده را توصیف کنید
  - نحوه آنالیز و تفسیر نتایج خود را توضیح دهید
  - در صورت لزوم، پیشینه و توجیهی برای روش‌های ناآشنا ارائه دهید
  - به محدودیت‌های احتمالی اشاره کنید

➤ **نکاتی در مورد پیش‌نویس روش تحقیق**

- روش تحقیق خود را به چند زیربخش تقسیم کنید
- در رشته‌های مهندسی، می‌توان زیربخش‌هایی مانند موضوعات، طراحی، ماشین‌آلات، استعمال ابزارآلات، فرایند، آنالیز و غیره داشت
- به یاد داشته باشید که بخش روش تحقیق، ممکن است نیاز به متون پشتیبان داشته باشد
- نقاط ضعف روش‌شناختی مورد توجه مخاطب را برآورد کرده و از آنها جلوگیری کنید
- مشکلات اصلی را اعلام کنید
- رویکردتان را با نشان دادن اینکه مزایا، مشکلات بالقوه را تسطیح می‌کنند توجیه کنید

➤ **ابزار تحقیق**

- برای انجام تحقیق در برخی از رشته‌ها لازم است از ابزار خاصی استفاده شود؛ مثلاً آمار گرفته شود، پرسشنامه تدوین شود یا همانند رشته‌های پزشکی، آزمایشاتی انجام گیرد. باید به این ابزار در پروپوزال اشاره گردد.

➤ **اهمیت/پیامدها**

- نقش ایفایی روش‌شناختی، اساسی و نظری را مورد مباحثه قرار دهید

- اهمیت نظری و عملی مشکلی و مقاصد مطالعه‌تان را بیان کنید
- سودمندی یا مزایای مطالعه، هم برای جهان خارج و هم جامعه تحقیقاتی را توضیح دهید

➤ کلیات فصل‌ها

بعضی از پروپوزال‌ها حاوی توصیفی در حد یک جمله از هر فصل هستند (مثلاً فصل دو، به بازبینی متون مربوطه می‌پردازد؛ فصل سه، روش تحقیق را مورد بحث قرار می‌دهد).

➤ زمان‌بندی/طرح کار

- این موارد را همیشه در ذهنتان داشته باشید:
- با سوپروایزر خود مشورت کنید
- از روزهای مهم برای سابمیت کردن (ارائه یا Submit) مطلع باشید
- بیش از اندازه بلندپرواز نباشید
- به خاطر داشته باشید که زمان‌بندی پیشنهادی‌تان، آگاهی شما از عناصر مختلف مطالعه (تایید، طراحی، تست و مدت آزمایش‌ها، خرید مواد ضروری، پیش‌نویس کردن، پیش‌نویسی مجدد) را نشان می‌دهد

➤ نتایج

در این قسمت باید مختصراً بیان کنید که این پژوهش قرار است چه نتایجی را در بر داشته باشد و با این کار اهمیت انجام این پژوهش را نشان دهید. در نهایت باید محدودیت‌های احتمالی موجود درباره این موضوع را نیز مطرح کنید. همچنین می‌توانید فرضیات و پیشنهاداتی را نیز در این قسمت بیان کنید.

➤ منابع و ضمایم

- منابع معتبر متن‌های کلیدی حاضر در مطالعه و روش تحقیقتان را در این بخش بیاورید
- ضمایم می‌تواند شامل دیاگرام‌های آزمایش، جدول، برنامه کامپیوتری و غیره باشد
- هم مراجع و هم ضمایم لازم می‌بایستی مختص رشته باشند؛ الزامات را بدانید

➤ ریزه‌کاری‌های بیشتری درباره پروپوزال

طول

- عموماً حدود ۵ الی ۷ صفحه هستند، اما می‌توانند طولانی‌تر نیز باشند

ملاحظات سبک

- لحن
- هنگام انتقال نگرش در نوشته‌تان، از لحنی قابل اتکا استفاده کنید

- از لحن اعتذاری یا متکبرانه اجتناب نمایید
- انسجام
- از اطلاعات «قدیمی» به اطلاعات «جدید» بیاوید
- مهم‌ترین اطلاعات را در انتهای جمله بیاورید
- نهاد و فعل را متناسب با یکدیگر حفظ کنید
- جملات را با عباراتی کوتاه و سهل‌الفهم آغاز کنید
- از عبارات ربط «معمول» استفاده کنید
- از ضمائر و یا ارجاع استفاده کنید

بیان، و اینکه چرا باید از بیان مجهول استفاده کرد:

- رشته شما ممکن است این نوع استفاده را علی‌الخصوص در توصیف طراحی تحقیق و فعالیت‌های آزمایشی ترجیح دهد
- شما باید پیوستگی جملات به یکدیگر را رعایت کنید

جلوه‌های بصری

- از چارت، نمودار، دیاگرام، تصویر و غیره در صورت امکان، اجازه یا وجود استفاده کنید
- در نهایت باید بدانید پروپوزال، همان‌طور که از نامش پیداست، پیشنهاد شماسست و باید نسبت به ارائه آن اعتماد و اطمینان داشته باشید تا نشان دهید پیشنهادتان ارزش تحقیق بیشتر و یک مقاله علمی یا پژوهشی را دارد. لذا باید آن را قدرتمند مطرح کنید تا مورد قبول واقع شود.

با آرزوی موفقیت در تمامی مراحل تحصیل و زندگی